

JERZY KOSTORZ

## **Korelacja lekcji religii z etyką – sens czy bezsens?**

Współczesne nauczanie religii w polskiej szkole niesie ze sobą nowe wyzwania. W ich kręgu jest również korelacja z różnymi dziedzinami edukacji szkolnej. Zasadniczy wpływ na to ma między innymi powrót do ośmioklasowej szkoły podstawowej i czteroletniego liceum oraz wprowadzenie szkoły branżowej. Jednak nie tylko nowa struktura systemu oświaty jest w tym przypadku istotna. O wiele większe znaczenie mają zmiany w podstawach programowych kształcenia ogólnego. Dla przykładu wymieńmy takie przedmioty, jak: język polski, historia, wiedza o społeczeństwie, wychowanie do życia w rodzinie, filozofia. Modyfikacje te dotyczą również etyki. Potrzebna jest zatem refleksja nad korelacją lekcji religii z etyką. Zdaniem niektórych, nie warto się nad tym zastanawiać, bo przecież obecny status prawny etyki i nauczania religii sprawia, że często uczniowie albo wybierają tylko jeden z wymienionych przedmiotów szkolnych, albo całkowicie rezygnują z udziału w jednych i drugich zajęciach. Uczniowie bowiem mogą nie wybrać żadnego z wymienionych przedmiotów szkolnych, a więc w ogóle nie muszą uczestniczyć w lekcjach religii i etyki. Takie podejście nie wydaje się właściwe, gdyż z uwagi na znaczenie samej etyki w wychowaniu młodego pokolenia należałoby przemyśleć kwestię obligatoryjnego wprowadzenia tych zajęć do ramowych planów nauczania w szkole podstawowej i ponadpodstawowej. Poza tym stwarzanie uczniom możliwości rezygnacji z lekcji religii i etyki jest niewychowawcze.

Temat korelacji lekcji religii z etyką nie jest podejmowany w polskich opracowaniach. Również przez długi czas sporadycznie pisano o zajęciach z etyki

w polskiej szkole<sup>1</sup>. Obecnie coraz częściej temat ten pojawia się w opracowaniach pedagogów<sup>2</sup>. Jak podaje prasa, w Ministerstwie Edukacji Narodowej od dawna rozważa się kwestię obligatoryjnego wprowadzenia zajęć z etyki czy też takiego zapisu, który przynajmniej obligowałby rodziców dziecka lub pełnoletnich uczniów do wyboru między etyką a religią. Świadomość znaczenia zajęć z etyki i religii w kształceniu ogólnym każdego ucznia pozwala lepiej zrozumieć potrzebę nauczania i wychowania w tym obszarze, również korelacji w zakresie dotyczącym wyżej wymienionych zajęć. Przecież etyka, obok religii, należy do ważnych lekcji, które pomagają w socjalizacji i wychowaniu dzieci i młodzieży. Wraz z lekcją religii może być źródłem wiedzy o wartościach, normach moralnych, zasadach życia społecznego i indywidualnego oraz odpowiednim miejscem kształtowania postaw społecznych opartych na uniwersalnych wartościach i całościowych oddziaływań w sferze rozwoju osobowego każdego ucznia.

Mając na uwadze powyższe okoliczności, spróbujemy wskazać na potrzebę wprowadzenia nowych regulacji prawnych, które obligowałyby wszystkich uczniów do udziału w lekcjach etyki. Jest to konieczne, aby na tym tle można było pełniej ukazać sens korelacji lekcji religii z etyką, a tym samym wykazać bezsens obecnej sytuacji, w której uczniowie nie muszą uczestniczyć ani w lekcji religii, ani w etyce. Najpierw jednak przypomnimy aktualny status etyki w szkole, co wymaga też doprecyzowania samego pojęcia „etyka”.

## I. Status zajęć z etyki w polskiej szkole

Etyka od dawna jest obecna w ramowych planach i programach kształcenia ogólnego w polskim systemie edukacyjnym<sup>3</sup>. Należy do przedmiotów szkolnych i w związku z tym opiera się na badaniach naukowych. Trzeba zatem najpierw przypomnieć, czym jest etyka.

Pojęcie „etyka” nawiązuje do greckich słów, przez które rozumie się moralną dyspozycję, obyczaj<sup>4</sup>. Oznacza naukę o moralności, czyli o zespole wartości, norm, zasad, reguł, zakazów i nakazów oraz struktur poznawczych kierujących

<sup>1</sup> Zob. W. Lebiedziński: *Etyka w szkole: problemy i dylematy*. „Res Humana” 1: 2009 s. 36–37; J.A. Kultys: *Etyka w szkole – teoria i praktyka*. „Słupskie Studia Filozoficzne” 3: 2001 s. 97–106.

<sup>2</sup> Zob. J. Kabaj: *Etyka w szkole: uwagi do programu nauczania etyki w szkole*. „Res Humana” 5: 2010 s. 27–33; A. Jeżowski, J. Madalińska-Michalak, W. Szymon: *Etyka w systemie edukacji w Polsce*. Warszawa 2017; P. Sikora: *Religia, etyka i filozofia w szkole*. „Dyrektor Szkoły” 3: 2014 s. 14–17.

<sup>3</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. DzU 2017 poz. 703.

<sup>4</sup> W.W. Szczęsny: *Etyka*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 1. Red. T. Pilch. Warszawa 2003 s. 1067.

współczesnym życiem społecznym oraz postawami indywidualnymi człowieka wobec siebie, innych, otoczenia i Absolutu<sup>5</sup>. Etyka zajmuje się badaniem problemów teoretycznych (aksjologicznych, logicznych) oraz analizą poszczególnych systemów i twierdzeń normatywnych<sup>6</sup>. Obejmuje etykę opisowo-wyjaśniającą, normatywną, metaetykę i antropologię filozoficzną. Pierwszy z wymienionych działów, zwany także etiologią, zajmuje się problemami: historii moralności i etyki; psychologii moralności; socjologii moralności<sup>7</sup>. Drugi natomiast, nazywany etyką normatywną, określa pojęcia dobra i zła moralnego, słuszności, sprawiedliwości, praw, obowiązków i powinności człowieka, tworząc – w miarę możliwości – całościowe i koherentne (spójne) systemy etyczne, które mają charakter normatywny<sup>8</sup>. Istotny przy tym jest przyjęty system etyczny. Z kolei metaetyka zajmuje się logicznymi i metodologicznymi zagadnieniami etyki normatywnej, a antropologia filozoficzna podejmuje zagadnienia związane z sensem ludzkiego życia, celem człowieka, szczęściem, współczesnymi problemami, które są wyzwaniem dla człowieka<sup>9</sup>. Powyższe rozumienie etyki koresponduje z tym, co napisano w nowej, podpisanej w lutym 2018 roku przez minister Annę Zalewską, podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół ponadpodstawowych. Możemy tam przeczytać, że etykę jako przedmiot szkolny stara się traktować jako dyscyplinę filozoficzną o ugruntowanej, wielowiekowej tradycji, bogatym dorobku teoretycznym i licznych zastosowaniach praktycznych<sup>10</sup>. Warto zauważyć, że choć w podstawie programowej tego przedmiotu wyeksponowany jest przede wszystkim jego charakter praktyczny, nie pomija się jednak jego wymiaru teoretycznego. Umiejętne powiązanie tych dwóch aspektów edukacji etycznej pozwala – jak czytamy dalej w podstawie programowej kształcenia ogólnego – rozwijać fundamentalną dla procesu edukacji umiejętność myślenia, którego istotą jest nieustanna interakcja między teoretyzowaniem (tym, co ogólne) a konkretnymi symulacjami i samym działaniem (tym, co szczegółowe)<sup>11</sup>. Proponowane cele i treści kształcenia z etyki mają zatem charakter praktyczny i wychowawczy. Wiedza etyczna służy kształtowaniu postaw, rozwijaniu zdolności samodzielnego i krytycznego myślenia czy też refleksyjności. Ma pomagać w zajmowaniu określonego stanowiska i postępowaniu zgodnie z obowiązującymi normami życia społecznego. Podkreśla się, że etyka jako przedmiot

<sup>5</sup> Tamże.

<sup>6</sup> Tamże.

<sup>7</sup> Tamże.

<sup>8</sup> Tamże.

<sup>9</sup> Tamże, s. 1068.

<sup>10</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum, ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia. DzU 2018 poz. 467.

<sup>11</sup> Tamże.

szkolny powinna integrować procesy edukacyjne w szkole, czyli wszystko to, co ma miejsce podczas nauczania i wychowania prowadzonego w ramach przedmiotów szkolnych<sup>12</sup>.

Jak już wspomniano, współcześnie etyka w szkole jest przedmiotem fakultatywnym. Podobnie jak na lekcje religii, tak i na etykę, uczniowie chodzą dobrowolnie. Podstawą do uczestnictwa w zajęciach z etyki jest pisemne oświadczenie rodziców lub opiekunów prawnych dziecka, w którym wyrażają oni życzenie, aby dziecko uczestniczyło w zajęciach z etyki<sup>13</sup>. Po uzyskaniu pełnoletności przez ucznia taką wolę wyraża sam zainteresowany, sporządzając i podpisując deklarację<sup>14</sup>. Każdemu uczniowi, który uczestniczy w zajęciach z etyki, ocenę z tego przedmiotu wlicza się do średniej. Oceny z przedmiotu etyka i z przedmiotu religia wpisywane są na świadectwo w następujący sposób: jako pozioma kreska, jeżeli uczeń nie uczęszczał na żadne z zajęć (bez żadnych dodatkowych adnotacji), jako ocena z religii albo z etyki, jeżeli uczeń uczęszczał na jedno z tych zajęć, bez wskazywania, z jakich zajęć jest to ocena, jako ocena z religii i ocena z etyki, jeżeli uczeń uczęszczał zarówno na zajęcia z religii, jak i na zajęcia z etyki<sup>15</sup>. Ważne jest też to, że od roku szkolnego 2015/2016 obowiązuje zasada, że uczeń uczęszczający zarówno na zajęcia z religii, jak i na zajęcia z etyki, otrzymuje ocenę z każdego z tych przedmiotów. Do średniej ocen uzyskanych w wyniku klasyfikacji rocznej wlicza się jedną ocenę ustaloną jako średnia z rocznych ocen klasyfikacyjnych z religii i z etyki. Jeżeli ustalona w ten sposób liczba nie jest całkowita, należy ją zaokrąglić do liczby całkowitej w górę. Ta sama zasada obowiązuje przy ustalaniu średniej z końcowych ocen klasyfikacyjnych z religii i etyki<sup>16</sup>.

## **II. Potrzeba wprowadzenia nowych regulacji dotyczących lekcji etyki**

W prasie i debatach publicznych od dawna pojawiają się dyskusje, które prowadzą do wniosku, że lekcje etyki powinny być obligatoryjne. Za ich wpro-

<sup>12</sup> Tamże; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. DzU 2017 poz. 356.

<sup>13</sup> *Etyka w szkole*. <https://www.rodzice.pl/etyka-w-szkole/> [dostęp: 7.04.2018].

<sup>14</sup> Tamże.

<sup>15</sup> Tamże.

<sup>16</sup> *Religia i etyka w szkole – MEN wyjaśnia*. <http://www.rp.pl/Edukacja-i-wychowanie/309219962-Religia-i-etyka-w-szkole---MEN-wyjasnia.html> [dostęp: 7.04.2018].

wadzeniem przemawia m.in. konieczność objęcia edukacją etyczną wszystkich uczniów niezależnie od ich światopoglądu. Jak dotąd etyka, obok lekcji religii, jest w szkole przedmiotem nieobowiązkowym. Uczęszczanie nań dzieci i młodzieży jest dobrowolne. Niektórzy też błędnie utożsamiają etykę z religią lub odwrotnie. Ma to miejsce zwłaszcza wtedy, gdy w danej szkole zajęcia z obu tych przedmiotów prowadzi ten sam nauczyciel. W takiej sytuacji często w sposób nieprawidłowy dokonuje się oceny sensowności lekcji etyki w szkole. Twierdzi się bowiem, że nauczycielom religii trudno odrzucić myślenie typowe dla katechezy. Zapomina się jednak, że etyka – w jej poprawnym rozumieniu – opiera się na wartościach uniwersalnych. Te z kolei są tożsame z chrześcijańskimi. Powstaje jednak pytanie: Dlaczego etyka w szkole powinna być przedmiotem obowiązkowym? Warto się też zastanowić, dlaczego należy wprowadzić nowe regulacje prawne dotyczące etyki tak, aby z przedmiotu fakultatywnego stała się obowiązkowym. Już samo przywołane wyżej rozumienie zajęć z etyki i jej założeń ukazuje szereg racji przemawiających za obowiązkowym wprowadzeniem zajęć z etyki w szkole. Przyjrzyjmy się jednak bardziej szczegółowo argumentom, które możemy podać, opierając się na powyższych stwierdzeniach dotyczących tego, czym jest i jakie ma założenia lekcja etyki w szkole.

Po pierwsze, obowiązkowe lekcje z etyki należy wprowadzić z uwagi na cele tego przedmiotu. Są one zogniskowane wokół codziennego życia. Mają charakter typowo wychowawczy, a przy tym pragmatyczny. Wychowanie może być skuteczne pod warunkiem, że bazuje na wartościach i że uczy wychowanków rozpoznawać prawdziwe wartości i kierować się nimi w życiu<sup>17</sup>. Nie ulega wątpliwości, że właśnie tym celom służą zajęcia z etyki realizowane przez kompetentnych nauczycieli.

Po drugie, etyka w szkole jest przedmiotem, który ma kształtować wrażliwość aksjologiczną i refleksyjność<sup>18</sup>, uczyć dzieci i młodzież podstawowych norm i zasad moralnych oraz zapoznać z wartościami, kształtować postawy i wdrażać do samokształcenia<sup>19</sup>. W tym świetle uczniowie mają nauczyć się oceny postępowania człowieka w różnych sytuacjach życia indywidualnego i społecznego. Wobec tego obowiązkowe uczestnictwo na zajęciach z etyki rzeczywiście byłoby we współczesnej szkole nie tylko sensowne, ale i potrzebne. W zasadzie tam, gdzie uczniowie nie uczestniczą w lekcji religii, szansą na kształtowanie wrażliwości aksjologicznej i refleksyjności byłyby właśnie zajęcia z etyki. Jeśli natomiast uczeń nie uczestniczy także w zajęciach z etyki, można przypuszczać, że jego wychowanie moralne będzie ograniczone do wpływów

<sup>17</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. dz. cyt.

<sup>18</sup> Tamże.

<sup>19</sup> Tamże.

rodziny, która coraz częściej nie wypełnia należycie swoich podstawowych funkcji w tym zakresie, czy też do oddziaływań grup rówieśniczych, portali społecznościowych i mediów (zwłaszcza Internetu i telewizji), które niejednokrotnie oddziałują destrukcyjnie na dzieci i młodzież.

Po trzecie, zajęcia z etyki mogą służyć rozwojowi moralnemu uczniów, a tym samym przechodzeniu od heteronomii do autonomii moralnej. „Wyrazem poszerzania się sfery autonomii moralnej ucznia jest – jak czytamy w podstawie programowej kształcenia ogólnego – stopniowe interioryzowanie przez niego [ucznia] wartości i norm moralnych oraz pogłębiające się zrozumienie siebie jako podmiotu moralnego, który spełnia się jako człowiek na wielu polach moralnie pojętej odpowiedzialności”<sup>20</sup>. Zajęcia z etyki mogą więc „wspomagać ucznia w faktycznym realizowaniu tego kluczowego zadania; jego efektywna realizacja wymaga jednak decyzji samego ucznia, komplementarności oddziaływań edukacyjnych i wielu lat pracy ucznia nad sobą samym”<sup>21</sup>. Właśnie obowiązkowe zajęcia z etyki stwarzałyby szanse na tego typu oddziaływania wychowawcze.

Z uwagi na wymienione korzyści konieczne jest zatem przejście od sytuacji, w której uczniowie mogą, ale nie muszą uczestniczyć w zajęciach z etyki, do sytuacji, w której zajęcia z etyki są obowiązkowe, a nauczyciele umiejętnie dobierają i podejmują treści programowe. Należy także dodać, że tylko w takim przypadku będzie można rozważać korelację lekcji religii z etyką. Zaś obecna sytuacja, jak już zauważyliśmy, daje uczniom możliwość wyboru nie tylko pomiędzy religią i etyką, lecz także rezygnacji z jednych i drugich zajęć.

### III. Sens korelacji lekcji religii z etyką

Mówiąc o korelacji lekcji religii z etyką, nie sposób przejść obojętnie wobec pytania: Jaki jest sens tej korelacji? Odpowiedź ma charakter hipotetyczny. Wymaga bowiem przyjętej hipotetycznej sytuacji, w której Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadza obowiązkowe lekcje z etyki w szkole podstawowej i ponadpodstawowej. Z jednej strony jest to realne i uzasadnione (o czym pisaliśmy wyżej), z drugiej może budzić liczne wątpliwości, pytania, a nawet sprzeciwy tych, którzy obawiają się, że lekcje etyki będą prowadzone przez nauczycieli religii (co obecnie ma miejsce, ale tylko sporadycznie) i staną się kolejnymi godzinami lekcji religii. Zakładamy jednak, że lekcje etyki są prowadzone przez odpowiednio przygotowane osoby i zgodnie z podstawą programową podpisaną przez minister edukacji narodowej. W takiej sytuacji Kościół nie jest podmiotem

<sup>20</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. dz. cyt.

<sup>21</sup> Tamże.

odpowiedzialnym za przygotowanie, zatwierdzenie i dopuszczenie do użytku szkolnego podstawy programowej, programów i podręczników do zajęć z etyki. Mamy zatem do czynienia z sytuacją, jaka występuje w przypadku wszystkich przedmiotów kształcenia ogólnego. Również nauczyciele religii, podobnie jak w sytuacji, gdy chcą uczyć innych przedmiotów kształcenia ogólnego, musieliby mieć odpowiednie kwalifikacje do prowadzenia lekcji etyki.

W tym miejscu należy zauważyć, że obecnie obowiązująca podstawa programowa etyki, na wszystkich poziomach nauczania, wskazuje, że potrzebą fundamentalną, wręcz egzystencjalną, jest wprowadzenie obowiązkowych lekcji etyki w polskiej szkole. W tych zajęciach uczestniczyliby uczniowie o zróżnicowanej wiedzy z zakresu etyki. Zależałoby to m.in. od tego, czy owi uczniowie uczestniczą też w lekcji religii, ponieważ na tej lekcji często są realizowane m.in. treści z zakresu moralności, relacji człowieka do siebie samego, świata i innych ludzi, postępowania człowieka i zasad, którymi powinien kierować się w życiu.

Korelacja lekcji religii z etyką pozwoliłaby przede wszystkim uzupełnić dyskusje na temat norm i zasad moralnych oraz wartości wyznawanych przez człowieka w ramach zajęć z etyki. Pomogłaby też w poszerzaniu kryteriów oceny postępowania człowieka o odwołanie do tekstów biblijnych, nauczania Kościoła i życia świętych. Jest to ważne, gdyż chroni przed fragmentaryczną wiedzą czy też przed jej zafałszowaniem oraz przed subiektywizmem, pragmatyzmem i relatywizmem moralnym. Jednocześnie mogłaby pomóc uczniom w rozpoznawaniu wartości i ich interioryzowaniu oraz w kształtowaniu postaw społecznych.

Dzięki korelacji lekcji religii z etyką uczniowie mogliby integrować wiedzę, którą zdobywaliby na lekcji religii i innych przedmiotach, w tym na etyce. Lekcja etyki zakłada udzielanie pomocy młodemu człowiekowi w powiązaniu historii ludzkości z naszą przyszłością oraz uwrażliwianie na spuściznę tysiącleci istnienia rodzaju ludzkiego<sup>22</sup>. Treści zapisane w podstawie programowej zajęć z etyki są dosyć kontrowersyjne, zwłaszcza wtedy gdy uwzględniamy różne koncepcje filozofii życia w ponowoczesności. Dla przykładu wymieńmy podstawowe pojęcia związane z oceną moralną: dobro, zło, wartość, kryterium, zasada (norma, reguła), postawa, cnota, wada, obowiązek, sankcja, sumienie, wzór, autorytet, odpowiedzialność, prawo naturalne, prawo stanowione, godność, prawa człowieka, natura ludzka, prawda, szczęście<sup>23</sup>. Jeśli będziemy je rozpatrywać na etyce w powiązaniu z doświadczeniami uczniów, którzy podlegają wpływom kultury ponowoczesnej i interpretują te pojęcia tak, jak im narzuca współczesna

<sup>22</sup> Tamże.

<sup>23</sup> Tamże.

kultura, to wtedy wręcz konieczne jest uzupełnienie tych treści w ramach lekcji religii o wykładnię Kościoła. Niekiedy też na lekcji religii potrzebna byłaby polemika z treściami, które uczniowie poznawaliby na zajęciach z etyki. I tu też dla przykładu możemy podać następujące zagadnienia:

różnice między dobrem godziwym, użytecznym i subiektywnie zadowalającym (przyjemnością) i [...] przykłady dóbr tego rodzaju; [...] różnice między wartością autoteliczną a instrumentalną oraz [...] przykłady wartości tego rodzaju; różnice między etyką a moralnością oraz moralnością a obyczajowością, prawem i religią; [...] związek między dobrem (wartością), jakim jest życie, a normą moralną: „Nie należy zabijać”; [...] co to znaczy, że życie jest dobrem fundamentalnym; [...] przykłady problemów bioetycznych [...]”<sup>24</sup>

czy też wybrane kwestie bioetyczne (aborcja, eutanazja, inne)<sup>25</sup>. Podobne znaczenie ma nawiązanie do różnych doświadczeń moralnych uczniów, do ich emocji i uczuć, jakie towarzyszą podczas dokonywania wyborów moralnych<sup>26</sup>.

Zauważyć należy, że w korelacji lekcji religii z etyką ważne są treści związane z przykazaniem czwartym, ósmym, dziesiątym, czyli z relacjami wobec rodziców i bliźnich. W podstawie programowej etyki zapisano bowiem takie zagadnienia, jak:

człowiek wobec innych ludzi. [...] przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci; [...] szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy; [...] czym jest miłość; [...] różne rodzaje miłości; [...] rodzina jest dobrem wspólnym [...], przykłady działań będących realizacją dobra wspólnego rodziny, klasa jest dobrem wspólnym; [...] przykłady działań będących realizacją dobra wspólnego klasy; [...] ocena moralna „ściągnięcia”<sup>27</sup>

moralne aspekty przemocy i cyberprzemocy<sup>28</sup> oraz człowiek wobec Boga<sup>29</sup>. Każde z wymienionych zagadnień jest ważne także dla nauczania religii. Obowiązkowe lekcje etyki w szkole pozwoliłyby na uzupełnienie i integrowanie po-

<sup>24</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. dz. cyt.

<sup>25</sup> Tamże.

<sup>26</sup> Tamże.

<sup>27</sup> Tamże.

<sup>28</sup> Tamże.

<sup>29</sup> Tamże; por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. dz. cyt.



wyższych treści w ramach innych przedmiotów szkolnych, a więc także w czasie lekcji religii. Byłyby też doskonałą okazją do tego, żeby na lekcji religii odwoływać się do oddziaływań wychowawczych nauczycieli etyki oraz integrować wszystkie oddziaływania w obszarze wychowania moralnego i społecznego.

#### IV. Wyzwania

Podsumowując podjęte refleksje, możemy bez przesady stwierdzić, że sensowne jest wprowadzenie obowiązkowych zajęć z etyki. Nie będzie to konkurencja dla lekcji religii, lecz szansa na korelację w jej funkcji uzupełniającej, polemicznej i integrującej. To z kolei pozwoli nie tylko poszerzać wiedzę uczniów, ale również uzdalniać ich do postępowania zgodnego z poznawanymi wartościami i obowiązującymi normami życia społecznego. Powstaje jednak szereg wyzwań, które należałoby podjąć, poddać pod debatę, trzeba też wypracować nowe regulacje prawne.

Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja, gdy etykę prowadzą księża i katecheci, którzy jednocześnie uczą religii. Trzeba podjąć dyskusję: Czy, a jeżeli tak, to dlaczego i na jakich zasadach, jest to możliwe? Coraz częściej bowiem słyszemy głosy, że lekcje etyki nie mogą być kolejną lekcją religii lub jej zastępować. Co zatem zrobić w tej sytuacji? Odpowiedź nie jest prosta; a wydaje się, że wręcz niemożliwa bez debaty z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Edukacji Narodowej i Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. Na podstawie wniosków z tej debaty należałoby wprowadzić stosowne regulacje prawne, które jasno określiłyby, czy, kiedy i na jakich zasadach, katecheci mogą równocześnie (w danej szkole) uczyć religii i etyki, czyli być nauczycielem religii i nauczycielem etyki.

Dyskusja powinna również dotyczyć problemu kształcenia nauczycieli etyki w ramach studiów teologicznych. Obecnie taka praktyka ma miejsce na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego. Absolwenci tych studiów otrzymują kwalifikacje do nauczania zarówno religii, jak i etyki. Rodzi się zatem pytanie: Czy potrafią być obiektywnymi nauczycielami etyki? A może nie potrafią oddzielić pracy katechetycznej od nauczania etyki? Jeżeli tak jest, to równoległe kształcenie nauczycieli religii i etyki na kierunku teologia nie powinno mieć miejsca.

Mając świadomość, że podjęte refleksje nie wyczerpują wszystkich problemów związanych z korelacją lekcji religii z etyką, trzeba podejmować dalsze badania i debaty na ten temat. Dobrze byłoby, gdyby włączyły się do nich osoby, które z upoważnienia Ministerstwa Edukacji Narodowej i Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski odpowiadają za nauczanie religii i etyki oraz za oddziaływania wychowawcze w polskiej szkole. Tylko wtedy

możliwa będzie zmiana bezsensownej sytuacji, z którą obecnie mamy do czynienia.

## Bibliografia

- Etyka w szkole.*: <https://www.rodzice.pl/etyka-w-szkole/> [dostęp: 7.04.2018].
- Jeżowski A., Madalińska-Michalak J., Szymon W.: *Etyka w systemie edukacji w Polsce*. Warszawa 2017.
- Kabaj J.: *Etyka w szkole: uwagi do programu nauczania etyki w szkole*. „Res Humana” 19: 2010 nr 5 s. 27–33.
- Kultys J.A.: *Etyka w szkole – teoria i praktyka*. „Słupskie Studia Filozoficzne” 2001 nr 3 s. 97–106.
- Lebiedziński W.: *Etyka w szkole: problemy i dylematy*. „Res Humana” 19: 2009 nr 1 s. 36–37.
- Religia i etyka w szkole – MEN wyjaśnia*. <http://www.rp.pl/Edukacja-i-wychowanie/309219962-Religia-i-etyka-w-szkole---MEN-wyjasnia.html> [dostęp: 7.04.2018].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. DzU 2017 poz. 356.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. DzU 2017 poz. 703.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum, ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia. DzU 2018 poz. 467.
- Sikora P.: *Religia, etyka i filozofia w szkole*. „Dyrektor Szkoły” 2014 nr 3 s. 14–17.
- Szczęśny W.W.: *Etyka*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 1. Red. T. Pilch. Warszawa 2003 s. 1067–1068.

## STRESZCZENIE

### Korelacja lekcji religii z etyką – sens czy bezsens?

Głównym celem artykułu jest ukazanie sensowności korelacji lekcji religii z etyką. Pamiętając o tym, że obecnie lekcje etyki w polskiej szkole nie są obowiązkowe, lecz mają charakter zajęć fakultatywnych, wiele uwagi poświęcono potrzebie prowadzenia jej w szkole. Wskazano też na znaczenie lekcji etyki w kształceniu ogólnym każdego ucznia. Zwrócono uwagę na to, że lekcje etyki są źródłem wiedzy o wartościach, normach moralnych, zasadach życia społecznego i indywidualnego oraz odpowiednim miejscem kształtowania postaw społecznych i całościowych oddziaływań w sferze rozwoju osobowego każdego ucznia. W tych oddziaływaniach dydaktycznych i wychowawczych za ważne uznano uniwersalne wartości. Na tle nie tylko teoretycznego, lecz również praktycznego i wychowawczego charakteru lekcji etyki, ukazano sens korelacji lekcji religii z etyką. Tym samym wykazano bezsens obecnej sytuacji, w której uczniowie mogą nie

uczestniczyć zarówno w lekcji religii, jak i w etyce. Postulowano potrzebę wprowadzenia obowiązkowych lekcji etyki w polskiej szkole. W końcowej części omówiono wyzwania w zakresie korelacji lekcji religii z etyką.

**Słowa kluczowe:** etyka; religia; nauczanie etyki; nauczanie religii; polska szkoła; oświata; korelacja; edukacja

## SUMMARY

### **Correlation between religious education classes and ethics classes – logic or absurdity?**

The main purpose of the article is to present the logic of a correlation between religious education classes and ethics classes. Keeping in mind that at present ethics classes are not compulsory but rather optional, it is argued that those classes should become obligatory for students at schools. Firstly, as a reminder, the present status of ethics classes in Polish schools is discussed. The importance of ethics classes for the personal development of each student is indicated as well. It is pointed out that ethics classes are a significant source of knowledge about life values, moral norms, basic rules of life in the community, personal principles, as well as an important place to learn the principles of the society and a holistic approach to personal growth and development of each individual student. In these educational and didactical means of influence the most universal values are deemed very important. With the theoretical, practical and educational character of these classes as the background, the logic of correlation between religious education classes and ethics classes is presented. The need to make ethics classes compulsory in Polish schools is insisted on. Finally, the challenges in the correlation between religious education classes and ethics classes are discussed.

**Keywords:** ethics; religion; religious education; ethics education; Polish school; correlation; education; pedagogy